

ГЛОБАЛНЕ ПОСЛЕДИЦЕ УКРАЈИНСКЕ КРИЗЕ (Геополитички, економски, војни и идеолошки дискурс)

Током прве половине XX века, на величину владајућих идеолошких таласа комунизма и либерализма, уз које су се ваљали остацци наслеђених национализма и династичких поредака, понајвише су утицали глобални, дуготрајни сукоби између држава (Велики или Први светски рат, 1914–1918; Други светски рат, 1939–1945, чији се „почетак” данас све чешће повезује са јапанским освајањима у Кини, 1937–1945), континуирана светска економска криза (почев од 1929) и једна друштвена револуција (Совјетска или „Октобарска револуција” у Русији, 1917–1922). Појединачно и заједно, они су дали политички легитимитет, привредни смер и идеолошки смисао различитим политичким моделима широм света. Када се идеолошки фронт после победа над нацистичком Немачком и милитантним Јапанским Царством (1945. год.) сузио и формирао по линији подела државног утицаја између победничких савезника, либералне САД и комунистичке СССР, политичка планета Земља је постала наизглед једноставан, црно-бели свет у коме је све било до тога ком царству праведности се приволети: „слободи” либерала или „једнакости” комуниста. Тако је настало време (не)објављеног Хладног рата између сила победница (1948–1990), у коме су две главне државе и њихова легитимацијска начела доживљавали снажне идеолошке промоције, уједно и сталне компромитације услед бројних међудржавних и грађанских ратова у које су се (не)вољно уплитале (Westad, O. A, 2008). Либерализам је трпео услед директних војних интервенција, ратова и организације државних удара, које су САД и негдашње колонијалне европске силе (Велика Британија и Француска) водиле широм света – од Африке, Блиског и Далеког истока, све до Јужне Америке, док се комунизам упорно самонегирао војним акцијама СССР-а у његовом непосредном окружењу (Мађарска, Пољска, Чехословачка, Авганистан) и катастрофалним вођењем економије под недодирљивим вођством свемоћне Партије. Две суперсиле су се надметале деценијама, да би најзад поклекнула она слабија, више услед властитих слабости, а мање због премоћи противника.

Најдужи глобални сукоб у модерној историји био је дирекатан или „посреднички” рат између држава, па тек онда, и то посредно, сукоб идеологија. Окончан је

¹ vcvetkovic@fb.bg.ac.rs

тријумфом САД и промоцијом њених државних интереса, који су се легитимисали комбинацијом европског просветитељства и његових „универзалних вредности” са начелима националног либерализма и „слободног тржишта”. Тако је формиран униполаран глобални поредак на челу са победничком суперсилом, која је постала самозвани гарант међународног реда и поретка. Том приликом трансформисао се и владајући идеолошки, односно легитимацијски наратив „новог светског поретка” у коме су се укрстили маскирани национални либерализми и ревитализовани империјални конзервативизам. Отуда и онолика медијска експанзија прича о „крају историје”. За неоконзервативце либералне провенијенције био је то завршни, последњи стадијум Хегеловог „самоостварања апсолутног духа” (читај: светске историје), знак окончане драме модерне, чије се „унутрашње друштвене противречности”, политички и сви други „екстреми”, ако не емпиријски, оно бар теоријски или нормативно „разрешавају” кроз глобализацију слободног тржишта и безвремених људских права у безмало вечном миру (Fukuyama, 2002, 350–353).

Међутим, преварили су се – „самоспознање” није постало и „самоостварање” апсолутног духа светске историје. Велики међудржавни рат на Блиском истоку (Заливски рат, 1991) и грађански рат унутар европског југа (Југославија, 1991–1995) били су тек први у низу догађаја који су указивали на то да историја неће ићи праволинијски или на неки други начин у правцу у коме би наводно нужно „требало” да иде – ка универзализацији либералне демократије и глобалном заокружењу слободног тржишта. Убрзо је НАТО бомбардовање Србије и Црне Горе на измаку претходног века (1999) реално и симболички потврдило да нови обрати у геополитичком, привредном, војном и идеолошком свету тек долазе на дневни ред одбачене и привидно „окончане” или испричане историје (Цветковић, В. Н., 2019). Најзад, дошло је и ново столеће са бројним другим унутрашњим и међудржавним сукобима, међу којима је за будућност света у емпиријском, нормативном и симболичном смислу можда пресудан онај који се управо води између Русије и Украјине. Реч је о највећем оружаном сукобу на тлу Европе од краја Другог светског рата, великом рату који је готово одмах, погрешно или исправно – готово да је свеједно, виђен као сукоб самоименованог „колективног Запада” са још недефинисаним и нејединственим „Истоком”.

Једина за сада извесна истина тог потенцијалног Армагедона јесте да потврђује виталност историје како у традираном државно-војном и политичко-привредном виду борбе за сувереност и безбедност, тако исто и у идеолошком погледу борбе за вредности. Тамошња посредовања моћи и идеологија чине „нову реалност” живе историје, која ће несумњиво обележити будуће деценије. Упркос наивним очекивањима с краја прошлог столећа, историја овог века потврђује одлучујућу улогу и значај националних држава у глобалном свету, што додатно оснажује значај разумевања пратећег категоријалног апарата и могућих релација: „сукоб цивилизација” уместо „класне борбе”, „традиционалне” vs „нетрадиционалне вредности” итд. На који начин ће се даље укрштати светови цивилизација и/или вредности, политике и економије – о томе можемо само да нагађамо. Сигурно је само то да се „изучавање историје мора проширити јер се свет смањило” (Eriksen, Т. В., 2013, 47). Уместо футуристичких домишљатости и идеолошког навијања, за дискурзивно сагледавање тренутног стања ствари у (пост)модерном свету издвојили смо геополитичку, економску, посебно

– енергетску, војну и, најзад, идеолошку димензију оружаног сукоба у Украјини, за који верујемо да инаугурише нове форме и садржаје односа између државних/националних и цивилизацијских/културолошких политичких заједница у већ одавно глобализованом свету. Посматрајући ток и последице датог сукоба са страхом и надом, наслућујемо обресе будућих друштвених поредака и политичких режима сазданих на новим дигиталним моћима, старим културним омурама и оснаженим цивилизацијским разликама.

Настајући „нови светски поредак”, то готово нико не спори, биће мултиполаран или га уопште неће бити. Када и ако се као такав успостави, он неће бити рај на земљи, *можда* само нешто безбеднији и *евентуално* правичнији. У сваком случају, биће другачији. За оне којима измиче „лидерска” позицију у свету (п)остаће синоним за хаос и деструктивност, док ће за друге бити потврда њихове суверености и безбедности. Истовремено, борба за место новог хегемона вероватно никада неће престајати. У том смислу „стање ствари” остаје „редовно”, како на Западу, тако и на Истоку.

GLOBAL CONSEQUENCES OF THE UKRAINIAN CRISIS (Geopolitical, economic, military and ideological discourse)

(Translation *In Extenso*)

During the first half of the 20th century, the volume of the ruling ideological waves of communism and liberalism, accompanied by the remnants of the inherited nationalisms and dynastic orders, were mostly affected by long-lasting global conflicts between countries (Great or First World War, 1914–1918; Second World War, 1939–1945, the “beginning” of which is nowadays more and more frequently connected with the Japanese conquests in China, 1937–1945), continued economic crisis (starting from 1929) and a social revolution (Soviet or “October” Revolution in Russia, 1917–1922). Separately and collectively, they gave political legitimacy, economic direction and ideological meaning to different political models throughout the world. When the ideological front, after the victory over Nazi Germany and the militant Japanese Empire (1945) became smaller and was formed along the line of the government influence between the victorious Allies, the liberal USA and the Communist USSR, the political planet Earth became seemingly a simple, black-and-white world where everything depended on which empire to take sides with: the “freedom” of liberals or “quality” of communists. That marked the beginning of the era of the (un)declared cold war between the winning powers (1948–1990), in which two main countries and their legitimacy principles experienced strong ideological promotion, while at the same time they were compromised due to numerous inter-state and civil wars these powers intervened on an (in)sufficient scale (Westad, O. A, 2008). Liberalism suffered because of direct military interventions, wars and organization of coups d’état initiated by the USA and former colonial European powers (Great Britain and France) all over the world – from Africa, the Middle and Far East, to South America, whereas communism persistently self-negated itself through military actions of the USSR in its immediate surroundings (Hungary, Poland, Czechoslovakia, Afghanistan) and through the disastrous governance of economy under the intangible leadership of the omnipotent Party. Two super-powers competed for decades and, in the end, the weaker one collapsed due to its own weaknesses rather than the opponent’s superiority.

¹ vcvetkovic@fb.bg.ac.rs

The longest global conflict in modern history was a direct or “intermediary” war between the countries, and only then, indirectly, the conflict of ideologies. It was ended by the triumph of the USA and the promotion of its government interests, which obtained legitimacy through a combination of European enlightenment and its “universal values” with the principles of liberalism and “free market”. That is how a unipolar global order was formed, headed by the winning super-power that became a self-proclaimed guarantor of international peace and order. On that occasion, the ruling ideological, or legitimacy narrative of the “new world order” was formed, in which disguised national liberalisms crossed with revitalized imperial conservatism. Hence such media expansion of the stories about the “end of history”. To neo-conservativists of liberal orientation it was the final, last stage of Hegel’s “self-realization of the Absolute Spirit” (or: world history), the sign of the completed drama of the modern, whose “internal social contradictions”, political and all other “extremes”, if not empirically, at least theoretically or normatively, were “resolved” through globalization of the free market and timeless human rights in almost eternal peace (Fukuyama, 2002, 350–353).

However, they were mistaken – “self-knowledge” did not also become the “self-realization” of the absolute spirit of world history. A large-scale inter-state war in the Middle East (the Gulf War, 1991) and the civil war in the south of Europe (Yugoslavia, 1991–1995) were only the first in a series of events indicating that history will not proceed in a straight line or in any other way in the direction in which it allegedly “should” inevitably go – towards universalization of liberal democracy and global completion of the free market. Soon, at the very end of the 20th century (in 1999), the NATO bombing campaign in Serbia and Montenegro actually and symbolically confirmed that new shifts in the geopolitical, economic, military and ideological world were yet in store for the rejected and seemingly “completed” or told history (Cvetković, V. N., 2019). Eventually, the new century arrived with a number of other internal and inter-state conflicts, among which the crucial one for the future of the world, in empirical, normative and symbolical terms, may be the ongoing conflict between Russia and Ukraine. It is the largest armed conflict in the territory of Europe since the end of the Second World War, which almost immediately, no matter whether it is perceived as right or wrong, is considered the conflict of the self-proclaimed “collective *Worst*” against the still undefined and ununited “East”.

The only certain truth of that potential Armageddon to date is that it confirms the vitality of history both in the graded social-military and political-economic form of the fight for sovereignty and security, and in ideological terms of a fight for values. There, the mediation of power and ideologies make a “new reality” of living history, which will undoubtedly mark future decades. Despite naïve expectations from the end of the last century, history of this century confirms the decisive role and importance of national states in the global world, which further strengthens the importance of understanding the accompanying categorial apparatus and potential relations: “conflict of civilizations” instead of “class struggle”, “traditional” vs. “non-traditional” values etc. In what manner the worlds of civilizations and/or values, politics and economy will intersect, we can only guess. What is only certain is that “studying history must be expanded because the world has become smaller” (Eriksen, T. B., 2013, 47). Instead of futurist witticism and ideological support, for the discursive perception of the current state of affairs in the (post)modernist world,

we have emphasized the geopolitical, economic and, in particular, energetic, military and, finally, ideological dimensions of the armed conflict in Ukraine, which we believe to inaugurate new forms and contents of the relations between state/national and civilizational/cultural political communities in the previously already globalized. Looking at the course and consequences of this conflict, we anticipate with fear and hope the shapes of the future social orders and political regimes built on new digital powers, old cultural hatred and strengthened civilizational differences.

The emerging “new world order”, which is not disputed by almost anyone, will be multi-polar or it will not exist at all. When and if it has been established as such, it will not be a heaven on earth, *perhaps* only slightly more secure and *potentially* more just. In any case, it will be different. To those who miss the “leading” position in the world will become (or remain) a synonym for chaos and destructiveness, while to others it will be the acknowledgement of their sovereignty and security. At the same time, the struggle for the position of a new hegemon is unlikely to cease. In that respect, “the state of affairs” remains “regular”, both in the West and in the East.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Cvetković, V. N. (2019). The Banality of Power and the Ideology of Universalism (Reasons for, Effects of and Lessons Drawn from NATO Assault on Serbia in 1999). In N. Vuković (ed.) *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*. Belgrade: Institute of International Politics and Economics, Faculty of Security Studies at the University of Belgrade
- Eriksen, T. B. (2013). *What is History of Ideas?* Loznica: Karpos [In Serbian]
- Fukuyama, F. (2002). *The End of History and the Last Man*. Podgorica: CID; Banja Luka: Romanov [In Serbian]
- Westad, Odd Arne. (2008) *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. Beograd: Arhipelag [In Serbian]